

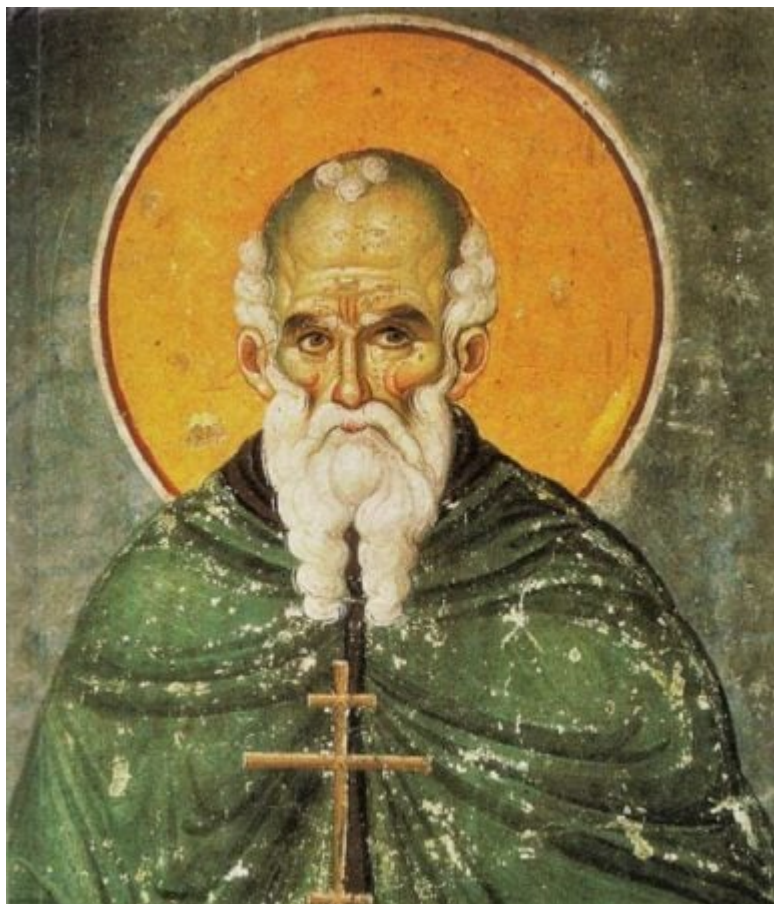
Οι σχέσεις της Ρωσίας με το Άγιον Όρος μέχρι τον 14ο αιώνα

[/ Πεμπτούσια](#)

Αναδημοσίευση από το βιβλίο του πρόσφατα αποβιώσαντα μεγάλου έλληνα σλαβολόφου Αντωνίου-Αιμιλίου Ταχιάου, “Βυζάντιο και Ρωσία, Θέματα πνευματικών και πολιτιστικών σχέσεων”, των εκδόσεων University Studio Press. Το κείμενο δημοσιεύεται χωρίς τις παραπομπές.

Είναι δύσκολο να καθοριστεί επακριβώς πότε άρχισαν οι σχέσεις της Ρωσίας με το Άγιον Όρος. Οι δυσκολίες στην έρευνα του θέματος προέρχονται όχι μόνο από την έλλειψη επαρκών ιστορικών μαρτυριών, αλλά και από την ασάφεια των λίγων που διασώθηκαν. Εκείνο που μπορεί με θετικότητα να λεχθεί για την αρχή των πνευματικών σχέσεων της Ρωσίας με την χερσόνησο του Άθω είναι ότι αυτή συμπίπτει σχεδόν με την εποχή του πλήρους εκχριστιανισμού της Ρωσίας και της οργάνωσης σ’ αυτήν μοναχικού βίου, δηλαδή ανάγεται στον 10ο αιώνα.

Άγιος Αθανάσιος Αθωνίτης.

Το Άγιον Όρος άρχισε να ασκεί ιδιαίζουσα πνευματική γοητεία μεταξύ των νεόφυτων στην ορθόδοξη πίστη Σλάβων κυρίως από την εποχή της εμφάνισης του αγίου Αθανασίου του Αθωνίτου (930-997/1000) και της οργάνωσης από αυτόν του κοινοβίου της Μονής της Λαύρας. Ήδη μεταξύ των μαθητών του αγ. Αθανασίου υπήρχαν Ίβηρες, όχι μακριά δε από την Λαύρα ασκούσαν μοναχοί Αμαλφιτανοί, οι οποίοι είχαν νωρίς αποκτήσει και δικό τους μοναστήρι. Δεν είναι καθόλου απίθανο μεταξύ των μαθητών του αγ. Αθανασίου να υπήρχαν και Σλάβοι των Βαλκανίων.

Η υπόθεση αυτή ενισχύεται και από το γεγονός ότι οι Σλάβοι αναφέρονται στον Βίο του αγ. Αθανασίου. Επίσης στα αρχαιότερα αθωνικά έγγραφα μνημονεύονται οι Βούλγαροι. Στο χρυσόβουλλο του αυτοκράτορα Ρωμανού του έτους 960 προς την Μονή Κολοβού γίνεται μνεία 40 παροίκων που απελευθερώθηκαν στην Ιερισσό «εκ των ενσκηνωθέντων εκείσε σκλάβων Βουλγάρων». Αλλά και σε έγγραφο της Μονής των Ιβήρων του έτους 982 υπογράφει σε γλαγολιτική γραφή ο ιερέας Γεώργιος.

Είναι πιθανό κάποιοι από τους Βουλγάρους που αναφέρονται στο χρυσόβουλλο του Ρωμανού να μόνασαν στο Άγιον Όρος και έτσι να υπάρχει δόση ιστορικής αλήθειας στην «διήγηση του Ζωγράφου», σύμφωνα με την οποία η μονή αυτή ιδρύθηκε τον 10ο αιώνα. Οπωσδήποτε δεν υπάρχει λόγος να αμφισβητηθεί η μεταξύ των

μαθητών του αγ. Αθανασίου ύπαρξη Σλάβων μοναχών, όταν μάλιστα ληφθεί υπόψη ότι η αίγλη του μεγάλου Αθωνίτη μοναχού είχε ελκύσει κοντά του μαθητές από την μακρινή Ιβηρία και την Ιταλία.

Κώδιξ του Ζωγράφου

Έτσι πρέπει να συμπεράνουμε ότι κατά μείζονα λόγο θα έφερε κοντά του τους Σλάβους οι οποίοι κατοικούσαν πλησιέστερα προς την αθωνική χερσόνησο.

Την ύπαρξη Σλάβων μοναχών στο Άγιον Όρος την εποχή εκείνη μαρτυρούν εκτός των άλλων και αξιόλογα μνημεία της αρχαίας σλαβικής εκκλησιαστικής γραμματείας, τα οποία γράφηκαν εκεί. Αυτά είναι δύο αρχαιότατα Ευαγγέλια γραμμένα σε γλαγολιτική γραφή, ο «Κώδιξ του Ζωγράφου» και ο Codex Marianus, καθώς και τα σε κυριλλική γραφή «Σπαράγματα του Ζωγράφου», τα οποία αποτελούν μετάφραση των «Όρων κατά πλάτος» του Μεγάλου Βασιλείου και μαρτυρούν γλωσσολογικώς έργο Βούλγαρου μοναχού από την ανατολική Βουλγαρία. Τα γραπτά αυτά μνημεία μιλούν σαφώς όχι μόνο για προσέλευση Σλάβων και Βουλγάρων στο Άγιον Όρος, αλλά και για ύπαρξη σ' αυτό σλαβικής μοναστικής εστίας, μέσα στην οποία συνεχιζόταν το έργο των πρώτων Σλάβων μαθητών των Κυρίλλου και Μεθοδίου, δηλαδή η εκπόνηση μεταφράσεων ελληνικών εκκλησιαστικών κειμένων για τον εμπλουτισμό της σλαβικής εκκλησιαστικής γραμματείας, η οποία βρισκόταν ακόμη στις απαρχές της.

Οι Ρώσοι από την εποχή της εισόδου τους στον Χριστιανισμό είχαν συγκεκριμένους λόγους να εκτιμούν τον μοναχικό βίο και να θέλγονται από αυτόν. Αυτοί γνώριζαν ότι οι Βυζαντινοί απόστολοι των Σλάβων Κύριλλος και Μεθόδιος είχαν ασπαστεί τον μοναχισμό, ήταν δε επίσης γνωστό σ' αυτούς ότι μεταξύ των κληρικών που είχαν έρθει προς τον ηγεμόνα του Κιέβου Βλαδίμηρο (978-1015) υπήρχαν και μοναχοί.

Η φήμη του Άθω, ως μεγάλου μοναστικού Κέντρου της Ανατολικής Ορθόδοξου Εκκλησίας, δεν άργησε να φθάσει στην Ρωσία και να δημιουργήσει εκεί ευνοϊκό κλίμα για την μετάβαση και εγκαταβίωση Ρώσων σε αγιορειτικές μονές. Ήδη οι στενές σχέσεις της Ρωσίας με το Βυζάντιο και την Βουλγαρία επέτρεπαν την δημιουργία πνευματικής επικοινωνίας με τα μοναστικά κέντρα του Βυζαντίου, ιδιαίτερα δε με το Άγιον Όρος. Οι πρόσφατα προσελθόντες στην ορθόδοξη πίστη Ρώσοι, προκειμένου να εφοδιαστούν με εκκλησιαστικά βιβλία, στρέφονταν πρωταρχικά προς την Βουλγαρία, η οποία βρισκόταν σε συνεχή επαφή με το Βυζάντιο και ανέπτυξε την πρώτη σλαβική γραμματεία.

Σχετικά με το θέμα της εμφάνισης των πρώτων Ρώσων στο Άγιον Όρος τίποτε δεν μπορεί να λεχθεί με απόλυτη βεβαιότητα. Η μόνη σαφής ιστορική είδηση, που να αναφέρεται σε έλευση Ρώσου στον Άθω, υπάρχει στο αρχαίο ρωσικό χρονικό «Διήγηση των παρωχημένων χρόνων» και ανάγεται στο έτος 1051. Η είδηση του χρονικού έχει ως εξής: υπήρχε ένας άνθρωπος κοσμικός, που καταγόταν από την πόλη Ljubech, ο οποίος, μετά από απόφασή του να ταξιδέψει έξω από την Ρωσία, κατέληξε στο Άγιον Όρος. Αφού επισκέφθηκε αγιορειτικές μονές, έμεινε τελικώς σε μία από αυτές, και αφού παρουσιάστηκε στον ηγούμενο αυτής, του ζήτησε να τον κείρει μοναχό.

Πράγματι ο ηγούμενος προέβη στην κουρά και του έδωσε το όνομα Αντώνιος. Αφού δε του δίδαξε τα περί του μοναχισμού, του είπε: «Πήγαινε και πάλι στην Ρωσία και έχει την ευλογία του Αγίου Όρους, γιατί από εσένα θα προέλθουν πολλοί μοναχοί». Όταν επανήλθε ο Αντώνιος στο Κίεβο δεν ήξερε πού να εγκαταβιώσει, γιατί τα υπάρχοντα ρωσικά μοναστήρια δεν τον ικανοποιούσαν.

Μετά από πολλή περιπλάνηση κατέληξε σε έναν λόφο, στον οποίο προηγουμένως είχε ανοίξει σπήλαιο και ασκήτευε ο μοναχός Ιλαρίων, ο οποίος στην συνέχεια κατέστη μητροπολίτης Ρωσίας (1051-1054). Το σπήλαιο άρεσε πολύ στον Αντώνιο, ο οποίος εγκαταστάθηκε σ' αυτό και άρχισε να προσεύχεται λέγοντας: «Κύριε στερέωσέ με στον τόπο αυτό, για να μείνει σ' αυτόν η ευλογία του Αγίου Όρους και του ηγουμένου μου που με έκειρε». Έτσι, παρέμεινε ο Αντώνιος στο σπήλαιο και συνάχθηκαν γύρω του 12 μοναχοί, με την βοήθεια των οποίων διεύρυνε το σπήλαιο και έχτισε ναό.

“Προέρχεστε από την ευλογία του Αγίου Όρους”

Ο Αντώνιος έλεγε στους συμμοναστές του: «Ο Θεός σας εξέλεξε, αδελφοί, και προέρχεστε από την ευλογία του Αγίου Όρους, με την οποία με έκειρε ο ηγούμενος του Αγίου Όρους και εγώ έκειρα εσάς. Να είναι μαζί σας πρώτα η ευλογία του Θεού και μετά του Αγίου Όρους». Αφού ευλόγησε ο Αντώνιος τους μοναχούς, εξέλεξε έναν από αυτούς, τον Βαρλαάμ, και τον κατέστησε ηγούμενο, ο ίδιος δε αναχώρησε στην έρημο και έζησε μόνο ως ασκητής επί σαράντα ολόκληρα χρόνια. Λίγο καιρό μετά την αναχώρηση του Αντωνίου από το σπήλαιο, ήρθαν και τον επισκέφθηκαν οι μοναχοί, οι οποίοι ζήτησαν την ευλογία του για να χτίσουν μεγαλύτερο ναό έξω από το σπήλαιο. Αργότερα ζήτησαν και πάλι την ευλογία του για να ιδρύσουν μοναστήρι.

Την απόφασή του για ίδρυση μονής την άκουσε ο Αντώνιος με ιδιαίτερη χαρά, και τους έδωσε την ευλογία του, λέγοντας: «Ευλογητός ο Θεός για πάντα, να είναι δε μαζί σας η ευχή της αγίας Θεοτόκου και όλων των αγίων του Αγίου Όρους». Στην συνέχεια ο Αντώνιος επικαλέστηκε υπέρ της μονής την βοήθεια του ηγεμόνα Ιζιασλάβ, ο οποίος την προσέφερε πρόθυμα, και έτσι ιδρύθηκε η περίφημη Σπηλαιωτική Λαύρα του Κιέβου.

Από την παραπάνω διήγηση του ρωσικού χρονικού καταφαίνεται ότι ο συγγραφέας, επιθυμώντας να εξιστορήσει κυρίως τα σχετικά με την ίδρυση της Λαύρας του Κιέβου, αξιοποιεί την ευκαιρία για να διηγηθεί τα σχετικά με την μετάβαση του Αντωνίου στο Άγιον Όρος.

Λάυρα του Κιέβου.

Άξια προσοχής είναι η σημασία η οποία αποδιδόταν από τους Ρώσους στην «ευλογία του Αγίου Όρους», το οποίο την εποχή εκείνη ήταν οπωσδήποτε πολύ γνωστό στην Ρωσία. Όσο σαφείς και αν φαίνονται εκ πρώτης όψεως οι πληροφορίες του χρονικού για την μετάβαση του Αντωνίου στον Άθω, παρά τούτα όταν τεθούν υπό έλεγχο αποδεικνύονται συγκεχυμένες.

Αυτό οφείλεται στους ιστορικούς αναχρονισμούς του χρονικογράφου και στο γεγονός ότι βασικός σκοπός του, όταν αναφέρεται στο ταξίδι του Αντωνίου στο Άγιον Όρος, δεν είναι η εξιστόρηση της πρώτης επαφής των Ρώσων με την μοναστική χερσόνησο, αλλά η εξιστόρηση των περιστατικών της ίδρυσης της Λάυρας του Κιέβου. Για τον Αντώνιο γνωρίζουμε ότι έζησε στο σπήλαιο επί σαράντα χρόνια και ότι πέθανε το έτος 1074. Γνωρίζοντας όμως ότι ο Αντώνιος πέθανε σε ηλικία ενενήντα χρόνων, προκύπτει ότι το 1051, όταν αποφάσισε να μεταβεί στο Άγιον Όρος, διήγε ήδη το εξηκοστό όγδοο έτος της ηλικίας του, κάτι που φαίνεται απίθανο και δημιουργεί την υπόνοια ότι τα χρονολογικά δεδομένα δεν είναι απολύτως ακριβή.

Ο ηγεμόνας Βλαδίμηρος.

Τα προβλήματα που δημιουργήθηκαν σχετικά με τις χρονολογίες από τις πληροφορίες του χρονικού επιχείρησε να τα λύσει ο συγγραφέας του μεταγενέστερου «Πατερικού της Σπηλαιωτικής Λαύρας του Κιέβου». Στο έργο αυτό γίνεται λόγος για δύο μεταβάσεις του Αντωνίου στο Άγιον Όρος, μια στην εποχή του ηγεμόνα Βλαδιμήρου και άλλη, αργότερα, επί ηγεμόνα Ιζιασλάβ (1054-1068 και 1068-1069).

Η πληροφορία αυτή, που δεν μαρτυρείται από καμία άλλη πηγή, φαίνεται πολύ λίγο πιθανή, μολονότι βρήκε αρκετούς υποστηρικτές στο παρελθόν. Όπως και να έχει το πράγμα, το έτος άφιξης του Αντωνίου στο Άγιον Όρος, το οποίο δηλώνει το χρονικό (1051), πρέπει οπωσδήποτε να απορριφθεί, εφόσον τα πάντα πείθουν ότι αυτός είχε έρθει εκεί νωρίτερα. Εξάλλου και από την φιλολογική κριτική του κειμένου αποδεικνύεται ότι το ταξίδι του Αντωνίου συνδέθηκε με το έτος 1051, επειδή το έτος αυτό ο προκάτοχος του σπηλαίου, ο Ιλαρίων, εκλέχθηκε μητροπολίτης και εκεί τον διαδέχθηκε ο Αντώνιος.

Για επαφές των Ρώσων με το Άγιον Όρος υπάρχουν έμμεσες πληροφορίες, οι οποίες τις ανάγουν σε εποχή προγενέστερη της επίσκεψης του Αντωνίου. Στον Βίο του αγίου Μωυσέως του Ούγγρου λέγεται ότι μετά το έτος 1019 ήρθε προς αυτόν ένας ιερομόναχος από το Άγιον Όρος, ο οποίος και τον έκειρε μοναχό. Ωστόσο δεν

λέγεται αν ο ιερομόναχος αυτός ήταν Ρώσος. Εκτός από αυτήν την πληροφορία υπάρχει και άλλη από μεταγενέστερο χρονικό, σύμφωνα με την οποία η ρωσική Μονή του Αγίου Παντελεήμονος είχε κτιστεί από τον ηγεμόνα Βλαδίμηρο, στην εποχή του οποίου βαπτίστηκε το ρωσικό έθνος.

Η πληροφορία αυτή απορρέει από παλιά σλαβική παράδοση που αναζωογονήθηκε τον 16ο αιώνα. Είναι δύσκολο να γίνουν αποδεχτές οι πληροφορίες αυτές οι οποίες δεν επιβεβαιώνονται από άλλες πηγές. Ωστόσο σε επιβεβαίωση της παρουσίας Ρώσων στην Άθω έρχονται σαφέστερες πια πληροφορίες από αγιορειτικά έγγραφα, οι οποίες δεν επιτρέπουν να τίθεται υπό αμφιβολία το γεγονός ότι από τις αρχές του 11ου αιώνα όχι μόνο υπήρχαν Ρώσοι μοναχοί στο Άγιον Όρος αλλά είχαν και δική τους μονή. Οπωσδήποτε μεμονωμένως και σποραδικώς είχαν εμφανιστεί αυτοί στην αγιορειτική χερσόνησο πολύ πριν από την ίδρυση ρωσικής μονής, δηλαδή γύρω στα τέλη του 10ου αιώνα.

Σε ένα από τα έγγραφα της Μονής της Λαύρας του αγ. Αθανασίου υπάρχει υπογραφή του ηγουμένου της ρωσικής μονής του Άθω. Το έγγραφο αυτό είναι του έτους 1016 και αποτελεί συμφωνητικό μεταξύ των μοναχών Νικολάου και Συμεών για την διοίκηση της Μονής Ατζιωάννου. Στο τέλος του εγγράφου υπάρχουν και υπογραφές Αγιορειτών ηγουμένων, μεταξύ των οποίων διαβάζουμε: «Γεράσιμος μοναχός έλεω Θεού πρεσβύτερος και ηγούμενος μονής των Ρως μαρτύρων υπέγραψα υπέγραψα ιδιοχείρως».

ΜΟΝΗ ΞΥΛΟΥΡΓΟΥ

Ορειο. Ιστορ. και αρχαιολογ. μνημ. Βυζαντιν. και Οθωμ. και.

Μονή της Υπεραγίας Θεοτόκου του Ξυλουργού.

Δεν μπορεί να υπάρχει αμφιβολία για το ότι η μονή, της οποίας ηγούμενος διατελούσε ο Γεράσιμος, ήταν ρωσική. Δυστυχώς για την μονή αυτή τίποτε άλλα δεν είναι γνωστό από εκείνη την εποχή. Ρωσική αγιορειτική μονή μνημονεύεται και πάλι σε αγιορειτικά έγγραφα μόλις το έτος 1030, αλλά την φορά αυτήν με την ονομασία «μονή της υπεραγίας Θεοτόκου του Ξυλουργού». Προφανώς κάποιος Ρώσος που είχε ενοικήσει σ' αυτήν ασχολείτο με την ξυλουργική και έτσι από αυτόν η μονή έλαβε την προσωνυμία «του Ξυλουργού». Ποιες υπήρξαν οι σχέσεις της μονής αυτής με την Ρωσία είναι εντελώς άγνωστο, πάντως δεν στερείται πιθανότητας η υπόθεση ότι υπήρχαν σ' αυτήν αρκετοί Ρώσοι μοναχοί και ότι την ενίσχυσε ο ηγεμόνας Γιαροσλάβ, του οποίου άλλωστε το ενδιαφέρον για τα εκκλησιαστικά πράγματα γενικώς είναι οπωσδήποτε γνωστό. Το έτος 1030 η Μονή Ξυλουργού αγόρασε το κελλί του Δημητρίου Χαλκέως, γεγονός που σημαίνει ότι ήταν οικονομικώς εύρωστη. Δεν είναι λοιπόν απίθανο η ρωσική μονή να είχε ήδη αρχίσει να λαμβάνει οικονομική βοήθεια από την Ρωσία.

Ρωσοβυζαντινός πόλεμος - Νέο ρωσικό μοναστήρι

Την άνοιξη του 1043, με αφορμή την δολοφονία διακεκριμένης προσωπικότητας στην Κωνσταντινούπολη, οι σχέσεις Ρωσίας και Βυζαντίου διακόπηκαν. Οι Ρώσοι

επιτέθηκαν από την θάλασσα και έτσι άρχισε πόλεμος μεταξύ των δύο κρατών. Ο ρωσικός στόλος εμφανίστηκε στον Βόσπορο με σκοπό να επιτεθεί κατά της Κωνσταντινουπόλεως, αλλά νικήθηκε από τους Βυζαντινούς.

Οι σχέσεις Ρωσίας και Βυζαντίου αποκαταστάθηκαν και πάλι, με υπογραφή ειρήνης γύροι στο έτος 1047, και έγιναν στενές, ιδίως με την σύναψη γάμου μεταξύ του Βσέβολοντ, γιου του ηγεμόνα Γιαροσλάβ, και της κόρης του Βυζαντινού αυτοκράτορα Κωνσταντίνου του Μονομάχου. Ο ρωσοβυζαντινός πόλεμος είχε αναπόφευκτες συνέπειες στην ζωή της ρωσικής μονής του Άθω.

Η εμφάνιση ρωσικού στόλου στα βυζαντινά ύδατα επέτρεπε ίσως στους Αγιορείτες να σκεφθούν ότι οι Ρώσοι επιδρομείς θα μπορούσαν να δημιουργήσουν προπύργιο στην ρωσική μονή του Αγίου Όρους, η οποία, όπως άλλωστε όλες οι μονές της εποχής, ήταν κτισμένη σε σχήμα φρουρίου, είχε δε και πύργους. Αγιορειτική πράξη του έτους 1048, δηλαδή έναν χρόνο μετά την λήξη του πολέμου, υποχρέωνε τον ηγούμενο Γρηγόριο της Μονής Δομετίου να αποζημιώσει την Μονή Ξυλουργού για τις καταστροφές που είχαν προκληθεί από μοναχούς του στο επίνειό της και στις λέμβους της.

Πρέπει να υποθέσουμε ότι οι καταστροφές αυτές έγιναν για τους λόγους που αναφέρθηκαν παραπάνω, δηλαδή κατά την διάρκεια του ρωσοβυζαντινού πολέμου. Την υποχρέωση της αποζημίωσης αναλάμβανε ο ηγούμενος Γρηγόριος ως συνέπεια αυτοκρατορικού πιττακίου, το οποίο στάλθηκε στον Πρωτεπιστάτη του Αγίου Όρους, και το οποίο είχε προκληθεί από μοναχούς της ρωσικής μονής.

Το γεγονός ότι οι Ρώσοι μοναχοί τόλμησαν να αποταθούν απευθείας στον Βυζαντινό αυτοκράτορα, ο οποίος μόλις πριν τρία χρόνια, τον Σεπτέμβριο του 1045, είχε απαγορέψει στους μοναχούς του Αγίου Όρους να αποτείνονται σ' αυτόν για υποθέσεις που μπορούσαν να επιλυθούν από τις αγιορειτικές αρχές, δείχνει ότι οι ρωσοβυζαντινές σχέσεις ήταν τέτοιες, ώστε οι Ρώσοι μοναχοί να έχουν αποκτήσει παρρησία ενώπιον του αυτοκράτορα τον Βυζαντίου.

Ο ρωσικός μοναχισμός είχε ήδη κάποια παράδοση στο Άγιον Όρος όταν έφθασε εκεί ο μοναχός Αντώνιος, τον οποίο αναφέραμε προηγουμένως. Όταν αυτός ήρθε στον Άθω βρήκε ήδη οργανωμένη την ρωσική μονή, στην οποία ναι εγκαταβίωσε, αφού προηγουμένως είχε επισκεφθεί και άλλα μοναστικά καθιδρύματα, στα οποία ζούσαν Σλάβοι.

Ο Αντώνιος υπήρξε ο πιο διακεκριμένος για την οσιότητά του Ρώσος μοναχός της περιόδου αυτής. Η συμβολή του στην άνθηση του μοναχισμού στην Ρωσία υπήρξε ύψιστης σημασίας, αυτός δε ακριβώς είναι ο λόγος για τον οποίο ο χρονικογράφος θεώρησε σκόπιμο να εξιστορήσει τα σχετικά με την επίσκεψή του στο Άγιον Όρος. Από ένα έγγραφο του έτους 1142, το οποίο περιλαμβάνει απογραφή της παρουσίας

της ρωσικής μονής, παρέχεται η πληροφορία ότι αυτή είχε στην κατοχή της αντικείμενα και είδη, των οποίων ο όγκος και ο αριθμός εξηγούνται μόνο με την υπόθεση ότι στην μονή υπήρχε αρκετά μεγάλη μοναστική αδελφότητα.

Παλαιομονάστηρο, Μονή Θεσσαλονικέως.

Ιδιαίτερη σημασία έχει η καταγραφή των ρωσικών βιβλίων που υπήρχαν εκεί, τα οποία ήταν: Ευαγγέλια, Ειρμολόγια, Συναξάρια, Παροιμίες, Μηναία, Παρακλητική, Οκτώηχοι, Πατερικό, Ψαλτήρια, έργα οσίου Εφραίμ του Σύρου, ο Βίος του αγίου Παγκρατίου, Ωρολόγια και Νομοκάνων, συνολικώς 52 βιβλία. Η ύπαρξη στην μονή τόσων σλαβικών χειρογράφων αποτελεί μαρτυρία και για τον όχι μικρό αριθμό μοναχών, αλλά συγχρόνως και ότι σ' αυτήν εκπονούνταν αντίγραφα χειρογράφων και μεταφράσεις ελληνικών έργων. Έτσι λοιπόν, το έγγραφο του έτους 1142 αποτελεί μία έμμεση μαρτυρία για το ότι την εποχή εκείνη η ρωσική μονή αποτελούσε αξιόλογο πνευματικό κέντρο, από το οποίο προφανώς εφοδιαζόταν η Ρωσία ένα πλήθος χειρογράφων εκκλησιαστικού περιεχομένου.

Η καθημερινή αύξηση του αριθμού των μοναχών που έφθαναν από την Ρωσία δημιούργησε θέμα χώρου μέσα στην Μονή Ξυλουργού.

Σύντομα ο ηγούμενός της Παγκράτιος βρέθηκε στην ανάγκη να αναζητήσει άλλον τόπο στη Άγιον Όρος, όπου θα μπορούσε να μεταφερθεί με τους πολυπληθείς μοναχούς του. Έτσι, στις 15 Αυγούστου 1169 παρουσιάστηκε αυτός στην Σύναξη του Αγίου Όρους και ζήτησε μία από τις εγκαταλειμμένες και ερειπωμένες μονές για να μετοικήσει εκεί με την γύρω του αδελφότητα.

Παλαιομονάστηρο, σχέδιο Βασιλείου Μπάρσκυ 1744.

Η αγιορειτική Σύναξη εξέτασε το ζήτημα και τελικώς παραχώρησε στον ηγούμενο της ρωσικής μονής την άλλοτε ανθηρή Μονή του Θεσσαλονικέως, η οποία βρισκόταν ήδη σε κατάσταση ερείπωσης. Μέσα στην νέα μονή η ρωσική αδελφότητα συνέχισε την ζωή της όπως και νωρίτερα.

Περί των Ρώσων Αγιορειτών κατά τον 12ο και 13ο αιώνα υπάρχουν πληροφορίες από σλαβικές πηγές, από τις οποίες προκύπτει ότι η μονή αυτή ήταν καλά επανδρωμένη και διατηρούσε επαφές με τις σλαβικές χώρες. Γύρω στα τέλη του 12ου αιώνα βρισκόταν στην Σερβία Ρώσος Αγιορείτης, ο οποίος με το κήρυγμά του προσέλκυσε στον μοναχισμό τον γιο του κράλη (βασιλέα) των Σέρβων Στέφανο Νεμάνια, τον γνωστό μεγάλο άγιο του σερβικού έθνους Σάββα.

Οι Σέρβοι Άγιοι Σάββας και Συμεών.

Ο Σάββας ήρθε στο Άγιον Όρος γύρω στο έτος 1192 και αρχικώς κοινοβίασε στην ρωσική Μονή του Θεσσαλονικέως, η οποία τιμόταν ήδη στο όνομα του αγίου Παντελεήμονος, στην συνέχεια δε, μαζί με τον πατέρα του, ο οποίος επίσης ασπάστηκε τον μοναχικό βίο, ίδρυσε το 1198 την Μονή Χιλανδαρίου. Την εποχή εκείνη οι Ρώσοι κατείχαν στον Άθω την τρίτη θέση μεταξύ των εθνοτήτων που υπήρχαν εκεί, μετά τους Έλληνες και τους Ίβηρες.

Εάν οι Ρώσοι Αγιορείτες είχαν εκείνη την εποχή στενές σχέσεις με τους νότιους Σλάβους, με τους οποίους είχαν εθνική και γλωσσική συγγένεια, σε πολύ μεγαλύτερο βαθμό είχαν στενές σχέσεις με την πατρίδα τους την Ρωσία. Όπως ήδη αναφέρθηκε, ο Άθως έγινε γνωστός στην Ρωσία πολύ σύντομα μετά τον εκχριστιανισμό της χώρας αυτής, οι δε καταγραμμένες προσκυνηματικές περιοδείες των Ρώσων στους Αγίους Τόπους της Ανατολής που άρχισαν από τον 12ο αιώνα, συνέβαλαν σε μεγάλο βαθμό στην γνωριμία τους με τον Άθω και στην δημιουργία σχέσεων με αυτόν.

Ο πρώτος γνωστός Ρώσος περιηγητής είναι ο ηγούμενος Δανιήλ, ο οποίος στα έτη 1106-1107 μετέβη στα Ιεροσόλυμα, όταν δε επέστρεψε κατέγραψε τις εντυπώσεις του σε σύγγραμμα με τίτλο «Βίος και περιήγηση του ηγουμένου των ρωσικών χωρών Δανιήλ». Στο σύγγραμμα αυτό μνημονεύεται το Άγιον Όρος, καθώς και η

Θεσσαλονίκη. Το πλήθος των χειρογράφων του έργου του Δανιήλ αποδεικνύει το μεγάλο ενδιαφέρον, με το οποίο οι Ρώσοι διάβαζαν αυτά τα οδοιπορικά.

Τέσσερα κυρίως ήταν τα πνευματικά κέντρα της Ορθοδοξίας, με τα οποία οι Ρώσοι επεδίωκαν να αναπτύξουν στενές επαφές, η Κωνσταντινούπολη, τα Ιεροσόλυμα, η Μονή της Αγίας Αικατερίνης στο Όρος Σινά και το Άγιον Όρος Άθω. Προς τα κέντρα αυτά στρέφονταν οι Ρώσοι μοναχοί, έχοντας την επιθυμία να διδαχθούν από την πείρα των Ελλήνων μοναχών και να εφοδιαστούν με βιβλία, τα οποία θα συνέβαλλαν στην ανάπτυξη της ρωσικής εκκλησιαστικής γραμματείας.

Περί τα μέσα του 13ου αιώνα το κύρος του Αγίου Όρους στην Ρωσία ήταν τέτοιο, ώστε σε ορισμένες επισκοπές να προκρίνονται ως υποψήφιοι επίσκοποι κληρικοί αγιορειτικής προελεύσεως. Χαρακτηριστική περίπτωση προτίμησης Αγιορειτών για επισκοπικό θρόνο είναι εκείνη της επισκοπής της πόλης Βλαδίμηρο. Οι ηγεμόνες της Γαλικίας Δανιήλ και Βασίλειος Ρομανόφ πέτυχαν να εκλεχθεί επίσκοπος για την επισκοπή Βλαδιμήρου ο Ρώσος Αγιορείτης Ιωάσαφ, όταν δε πέθανε αυτός, ο επίσης Αγιορείτης Βασίλειος.

ХИЛАНДАРЪ
Βλαδικονομική επισκοπή.

Η σερβική Μονή Χιλανδαρίου.

Επίσης στην ίδια περίπου εποχή, στην επισκοπή της πόλη Τσερνίγκοβ εκλέχθηκε

επίσκοπος ο Αγιορείτης μοναχός Ευφρόσυνος, ο οποίος μάλιστα, σύμφωνα με κάποια παράδοση, μετέφερε από τον Άθω στην Ρωσία την περίφημη εικόνα της Παναγίας Οδηγήτριας.

Η φήμη των Αγίων Τόπων και του Άθω είχε επεκταθεί μέχρι και αυτήν την δυτική Ρωσία, όπως μπορούμε να συμπεράνουμε από το εξής περιστατικό: Ο γιος του ηγεμόνα της ειδωλολατρικής Λιθουανίας, ο οποίος ονομαζόταν Βόισελγκ, είχε κατηχηθεί στην ορθόδοξη πίστη πιθανότατα από Ρώσους που είχαν έρθει στην χώρα του. Οι νέες θρησκευτικές πεποιθήσεις που απέκτησε του υπαγόρευαν να εγκαταλείψει το 1265 την πατρίδα του και να μεταβεί στις βυζαντινές χώρες, την πηγή της Ορθοδοξίας, προκειμένου να δεχθεί εκεί το ορθόδοξο βάπτισμα.

Αρχικά αυτός κατευθύνθηκε στην Μονή του Σινά, όπου συμπληρώθηκε η κατήχησή του και έγινε δεκτός στο βάπτισμα, στην συνέχεια δε έφθασε στο Άγιον Όρος, όπου έλαβε το μοναχικό σχήμα και παρέμεινε τρία χρόνια. Αφού επέστρεψε στην πατρίδα του έγινε θερμός κήρυκας της ορθόδοξης πίστης, επειδή όμως συνάντησε την αντίδραση του πατέρα τον Μίντβογκ, εγκαταστάθηκε κάπου κοντά σε χριστιανούς και ίδρυσε μοναστήρι, μεταλαμπαδεύοντας έτσι εκεί τον ορθόδοξο μοναχισμό, όπως τον είχε γνωρίσει στο Σινά και στο Άγιον Όρος.

Λαύρα Αγίου Αθανασίου του Αθωνίτη.

Κοντά στην πόλη Βλαδίμηρο υπήρχε μονή που έφερε την ονομασία «Αγιορειτικό

μοναστήρι» και είχε στενές σχέσεις με την Λαύρα του αγ. Αθανασίου του Αγίου Όρους. Εξάλλου και η Σπηλαιωτική Λαύρα του Κιέβου, η οποία υπήρξε το σπουδαιότερο μοναστήρι της Ρωσίας κατά τους αρχαίους χρόνους, διατηρούσε στενότερες σχέσεις με το Άγιον Όρος γενικώς, ειδικότερα δε, όπως ήταν φυσικό, με την εκεί ρωσική μονή. Για την αλήθεια του πράγματος έχουμε σαφείς μαρτυρίες από την περιήγηση στις μονές του Άθω του αρχιμανδρίτη Δοσιθέου της Λαύρας του Κιέβου περί το έτος 1219.

Ο Δοσίθεος παρέμεινε στο Άγιον Όρος για αρκετό διάστημα, όταν δε επέστρεψε στην Ρωσία κατέγραψε χάρη των Ρώσων μοναχών τις εντυπώσεις του από την αγιορειτική ζωή, συνέγραψε δε επίσης και λειτουργικό σύγγραμμα περί Δωδεκαψάλμου, το οποίο, καθώς φαίνεται, ενδιέφερε εντελώς ιδιαίτερα τους μοναχούς της πατρίδας του. Δυστυχώς τα συγγράμματα αυτά δεν διασώθηκαν στο σύνολό τους αλλά αποσπασματικά.

Το πρώτο από τα συγγράμματα του Δοσιθέου περιέχει απαντήσεις σε πλήθος ερωτήσεων, σχετικών με την αγιορειτική ζωή, οι οποίες υποβλήθηκαν σ' αυτόν από μοναχούς όχι μόνο της Λαύρας του Κιέβου, της οποίας ήταν αρχιμανδρίτης, αλλά και άλλων ρωσικών μοναστηριών. Το περί προσευχής των Αγιορειτών απόσπασμα από το πρώτο έργο του Δοσιθέου αποτελεί σπάνια ιστορική πηγή, η οποία δεν έχει αξιολογηθεί όπως θα έπρεπε.

Οπωσδήποτε το τυπικό της αγιορειτικής προσευχής βρήκε πολλούς μιμητές στην Ρωσία, και αυτό μπορούμε να το συμπεράνουμε από τον μεγάλο ζήλο και το ενδιαφέρον των συγχρόνων του Δοσιθέου Ρώσων μοναχών, οι οποίοι επιθυμούσαν να πληροφορηθούν λεπτομερέστερα τα σχετικά με την ζωή και την άσκηση των Αγιορειτών.

Ιδού τι έλεγε ο Δοσίθεος για το τηρούμενο στην ζωή των Αγιορειτών τυπικό:

«Και αυτό πάλι ρώτησε ο αδελφός σας την ταπεινότητά μας» περί της αγιορειτικής πολιτείας. Και η ταπεινότητά μας σας γράφει μερικώς περί της αγιορειτικής πολιτείας. Οι υποτακτικοί ζουν κατά το θέλημα και την ευλογία των γερόντων. Όσοι αδελφοί ζουν σε δικά τους κελλιά τηρούν τον ίδιο κανόνα από την αρχή μέχρι το τέλος της ζωής τους, δηλαδή (διαβάζοντας) τις προσευχές του μισού Ψαλτηρίου καθημερινώς και [λέγοντας] εξακόσιες προσευχές «Κύριε Ιησού Χριστέ». Εάν κάποιος επιθυμεί να υπερβεί [τον κανόνα], απόκειται στην θέλησή του. Κάνουν δε από τριακόσιες και από πεντακόσιες μετάνοιες. Εκτός από αυτό, κάθε στιγμή, είτε κάθονται είτε βαδίζουν, πλαγιάζουν ή εκτελούν εργόχειρο, αδιακόπως λένε και με την γλώσσα τους και σε αναπνοή της καρδιάς «Κύριε Ιησού Χριστέ». Γι' αυτούς που δεν ξέρουν να διαβάζουν [έχει οριστεί], εκτός των κατά το εκκλησιαστικό τυπικό μετανοιών, να αναπέμπουν από επτά χιλιάδες ευχές του

Ιησού. Για τους πρεσβυτέρους έχει οριστεί, πέρα από την προσευχή του Ιησού, να κάνουν όσες μπορούν μετάνοιες. Χάρη του Θεού οι Αγιορείτες τηρούν επιμελώς και αγαπούν την σιωπή, αποφεύγουν δε την κίνηση, τον θόρυβο, τις φιλικές σχέσεις και τις κοσμικές ομιλίες. Και για τον Θεό πείτε τα αυτά και στους λοιπούς αδελφούς, αν κάποιος σας ρωτήσει, διότι οι άγιοι πατέρες στην Ρωσία έχουν συνήθεια να προσεύχονται με ολόκληρο το Ψαλτήριο την Μεγάλη Τεσσαρακοστή και στις λοιπές νηστείες, όταν δε δεν υπάρχει νηστεία δεν λένε ούτε έναν Ψαλμό. Οι Αγιορείτες λοιπόν δεν κάνουν αυτό, αλλά σε ολόκληρη την ζωή τους τηρούν τον κανόνα».

Το τυπικό του Δοσίθεου - Νέες ιστορικές περιπέτειες

Το αγιορειτικό τυπικό, όπως το περιγράφει ο Δοσίθεος, δεν ήταν το τυπικό των μεγάλων μοναστηριών, αλλά το «σκητιωτικό», δηλαδή αυτό που εφαρμοζόταν στις σκήτες και τα κελλιά. Το τυπικό αυτό είχε γίνει γνωστό και στην Ρωσία, αλλά το τηρούσαν πλημμελώς. Όταν ήρθε ο Δοσίθεος στο Άγιον Όρος είχε την ευκαιρία να δει από κοντά την εφαρμογή του σκητιώτικου τυπικού, και όταν στην συνέχεια επέστρεψε στην Ρωσία, έσπευσε να πληροφορήσει γι' αυτό τους συμπατριώτες του μοναχούς.

Με το σύγγραμμα αυτό του Δοσιθέου το σκητιώτικο τυπικό αποκαταστάθηκε στην Ρωσία και διατηρήθηκε μέχρι τα μέσα του 13ου αιώνα, οπότε συνέβη η κατάλυση του Κράτους του Κιέβου από τους Τατάρους, και από αυτήν προέκυψε μια τεράστια εκκλησιαστική ανωμαλία, με συνέπεια να ατονήσει το τυπικό για έναν σχεδόν αιώνα και να αναζωογονηθεί αργότερα και πάλι. Εξίσου αξιόλογο, όσο και το σκητιωτικό τυπικό, ήταν το σύγγραμμα του Δοσιθέου περί της ακολουθίας του Δωδεκαψάλμου, η οποία αποτελούσε αρχαιότατη νυκτερινή ακολουθία, που τελείτο τότε στο Άγιον Όρος. Προφανώς ο Δοσίθεος έγραψε το τυπικό της ακολουθίας αυτής με σκοπό να συμβάλει στην επιβίωση και την ακριβή τήρησή της μέσα και στα ρωσικά μοναστήρια.

Δυστυχώς οι περιστάσεις και τα ιστορικά γεγονότα στο δεύτερο μισό του 13ου αιώνα διέκοψαν τις επαφές της Ρωσίας με το Άγιον Όρος.

Άλωση της Κωνσταντινούπολης το 1204.

Η τέταρτη Σταυροφορία υπήρξε ισχυρότατα πλήγμα τόσο για το Βυζαντινό Κράτος, όσο και για ολόκληρη την Ορθόδοξη Εκκλησία. Εξάλλου η κατάληψη το 1240 του Κιέβου από τους Τατάρους, η οποία είχε ως συνέπεια την κατάλυση του ομώνυμου ισχυρού Ρωσικού Κράτους, παρέλυσε για μακρύ διάστημα την πολιτική και εκκλησιαστική ζωή της Ρωσίας.

Τα ρωσικά μοναστήρια, τα οποία βρίσκονταν σε επαφή με το Άγιον Όρος, υπέστησαν ποικίλες καταστροφές, πολλά δε από αυτά ερημώθηκαν ολότελα. Απαιτήθηκε πολύς χρόνος ώσπου να ιδρυθούν νέες μονές στην Ρωσία, καμία όμως από αυτές δεν μπόρεσε, μέχρι τον 14ο αιώνα τουλάχιστον, να αποκτήσει την αίγλη που είχε η Λαύρα του Κιέβου πριν από την ταταρική επιδρομή.

Δεξιά, ο αγιορείτης Σέρβος Αρχιεπίσκοπος Δανιήλ.

Το Άγιον Όρος γνώρισε επίσης λεηλασίες και καταστροφές. Στις αρχές του 14ου αιώνα προέβησαν σε επιδρομή οι Καταλανοί, οι οποίοι άφησαν ανεξάλειπτες τις ζοφερές αναμνήσεις στην μνήμη των Αγιορειτών. Θύμα της επιδρομής αυτής το 1309 υπήρξε και η ρωσική Μονή του Αγίου Παντελεήμονος, την οποία, αφού με δόλια τρόπο πυρπόλησαν οι επιδρομείς, κάηκε αυτή ολοκληρωτικά. Διασώθηκε μόνο ο πύργος της, μέσα στον οποίο βρισκόταν αυτόπτης μάρτυρας των συμβάντων ο Σέρβος αρχιεπίσκοπος Δανιήλ μαζί με κάποιους μοναχούς.

Ο Αυτοκράτορας Ανδρόνικος ο Β' και ο κρλής των Σέρβων Στέφανος Μιλούτιν.

Η φωτιά έκαψε τα κτήρια της μονής και όλη την κινητή της περιουσία, στην οποία συγκαταλεγόταν πλήθος χειρογράφων και άλλων πολύτιμων για την Ιστορία εγγράφων, πράγμα που πιστοποιείται και από το χρυσόβουλλο που εξέδωσε για την

μονή τον Σεπτέμβριο του 1311 ο αυτοκράτορας Ανδρόνικος Β΄. Ήταν ευτύχημα ότι, με την μεσολάβηση του κράλη των Σέρβων Στέφανου Μιλούτιν, ο Ανδρόνικος απέδωσε στην μονή τα κτήματα που κατείχε στην Θεσσαλονίκη και την Καλαμαριά, και με αυτόν τον τρόπο την εξασφάλισε οικονομικώς.

Με την κατάληψη του Αγίου Όρους το 1345 από τον κράλη των Σέρβων Στέφανο Ντουσάν, η ρωσική μονή άρχισε να δέχεται πλούσιες τις χορηγίες του Σέρβου βασιλιά, ο οποίος αποδείχθηκε προστάτης και ευεργέτης των σλαβικών ιδιαιτέρως μονών. Στις κτήσεις της ρωσικής μονής πρόσθεσε αυτός νέα χωριά, την κήρυξε αυτόνομη βασιλική μονή και ανεξάρτητη από τον «πρώτα» του Αγίου Όρους και τοποθέτησε ηγούμενό της τον λογιότατο Σέρβο μοναχό Ησαία.

Ο κράλης των Σέρβων Στέφανος Ντουσάν.

Βεβαίως το ζωηρό ενδιαφέρον του Ντουσάν για την ρωσική μονή, που βρισκόταν σε πλήρη οικονομική παρακμή, είχε ως συνέπεια και τον μερικό εκσερβισμό της. Ωστόσο δημιούργησε τις απαραίτητες υλικές προϋποθέσεις για την επιβίωσή της και την επανασύνδεση στα μέσα του 14ου αιώνα των σχέσεων της Ρωσίας με τον Άθω, δηλαδή στην λαμπρή εποχή που βρισκόταν σε ακμή η ησυχαστική κίνηση. Από το δεύτερο μισό του 14ου αιώνα οι σχέσεις της Ρωσίας με το Άγιον Όρος επαναλαμβάνονται στενότερες, οι δε επιδράσεις της πνευματικής του ζωής επάνω της είναι κατά πολύ εμφανέστερες.

Εξάλλου μπορούμε να πούμε ότι ο 14ος αιώνας αποτελεί τον «χρυσό αιώνα» του σλαβικού μοναχισμού στο Άγιον Όρος, όχι μόνο λόγω της παρουσίας εδώ μεγάλου πλήθους Σλάβων μοναχών, αλλά ιδίως της μόρφωσης και των σπάνιων αρετών πολλών από αυτούς.